

Rozvíjení vztahu ke krajině a možnosti primárního vzdělávání

Teze disertační práce

České vysoké učení technické v Praze

Fakulta architektury

Ústav prostorového plánování (15121)

Studijní program Architektura a urbanismus

Studijní obor Urbanismus a územní plánování

Autor Ing. arch. Kristýna Stará

Vedoucí práce Henry W. A. Hanson IV, RA RLA LEED AP

Praha, 2019

Developing Relationship to Landscape and Potential for Primary Education

Doctoral Thesis

Czech Technical University in Prague
Faculty of Architecture
Department of Spatial Planning (15121)

Study programme Architecture and Urbanism
Field of study Urban Design and Spatial Planning

Author Ing. arch. Kristýna Stará
Tutor Henry W. A. Hanson IV, RA RLA LEED AP

Prague, 2019

Abstract

In order to promote education leading to a more conscious and committed civic society, this thesis explores integration of the notion of landscape with the interdisciplinary knowledge of architecture and urban planning into teaching practice in elementary schools. Until now, these inputs/efforts have been limited to a few stand-alone projects and programs offered by external experts, mainly from non-governmental, non-profit organizations.

This paper investigates possibilities of promoting and developing the relationship of early school age children with landscape through integration of subjects of architecture and urban planning into the curriculum of primary school education. The research focused on Czech environment and took into account foreign models that provided open-source inspiration.

The thesis utilized qualitative and quantitative methods of applied sociological research. Pivotal data constituted from semi-structured interviews with focus groups cross-sectionally covering diverse professionals of different institutional hierarchies and teachers who participated in experimental research stage. Data from interviews were interpreted according to principles of grounded theory.

The results are the following: (1) the design of measures needed to raise public awareness of the topic and its systematic integration into school education; (2) the summary of benefits of such research for professionals from architecture – urban planning and related disciplines, for teachers who have not yet dealt with the issue of landscape, and for the interested expert public; (3) and finally, limits of the research and opportunities for follow-up research were outlined.

Keywords (in alphabetical order)

8

architecture; education; integration; interdisciplinarity; landscape; spatial planning; urbanism

9

Teze

Téma práce

Stávající kurikulum umožňuje začlenění tématu krajiny s využitím poznatků oboru architektura a urbanismus do výuky na základních školách, s cílem podpořit vzdělávání vedoucí k uvědomělé a občansky angažované společnosti. Obvykle se však tyto vstupy omezují spíše na mimořádné projekty a programy nabízené externími odborníky, především z nestátních neziskových organizací. Tato práce prověřuje možnosti, jak podpořit a rozvíjet vztah dětí raně školního věku ke krajině prostřednictvím integrace témat oboru architektura a urbanismus do kurikula primárního vzdělávání. Zaměřuje se na české prostředí, s přihlédnutím k zahraničním modelům jako volné inspiraci.

Výzkumná strategie

V práci se uplatňuje několik různých kvalitativních i kvantitativních metod aplikovaného společenskovedního výzkumu. Kvalitativní metody reprezentují v první řadě polostrukturované rozhovory s ohniskovou skupinou, která průřezově pokrývá odborníky napříč profesemi a institucionální hierarchií, a pedagogy, kteří se účastnili experimentální fáze výzkumu. Data z rozhovorů jsou interpretována podle principů zakotvené teorie.

Druhou část výzkumu představuje nezúčastněné pozorování na vybraných základních školách jednotlivých případových studií zvolených přístupů zprostředkování tématu prostřednictvím testování vzdělávacích aktivit vytvořených a ověřených projektem Architektura ve vzdělávání (Architekti ve škole, 2014–2016). Za dobu trvání se do projektu zapojilo 65 studentů FA ČVUT a 54 studenty Pedagogické fakulty TUL. Do pilotního testování vytvořených vzdělávacích aktivit se zapojilo 70 pedagogů a 1166 předškolních dětí. V této práci ověřuji a porovnávám účelnost, praktickou účinnost a náročnost rozličných forem zprostředkování tématu prostřednictvím didaktických materiálů, při zohlednění pohledu příjemce – žáka (kombinací mentálního mapování a dotazníkového šetření), zprostředkovatele – pedagoga (polostrukturované rozhovory) i „tematického odborníka“ v jejich nárocích i možnostech.

Součástí této experimentální fáze výzkumu bylo také porovnání mentálních map zachycujících cestu do školy očima žáků, které vytvořily před realizací testovaných vzdělávacích aktivit, a 2-3 týdny po nich.

Kvantitativní metody zastupuje i online dotazníkové šetření, jehož účelem je ověřit hlavní zjištění rozhovorů s představiteli ohniskové skupiny na větším vzorku pedagogů, zahrnujících jak pedagogy, kteří s tématy krajiny, architektury a urbanismu ve výuce pracují, tak těmi, pro které je to téma vzdálené, v němž se necítí jistě.

Hlavní zjištění výzkumu

Z realizovaného výzkumu vyplývá, že abychom mohli postoupit dále a dětem zprostředkovávat krajinu a učit je ji vnímat přiměřeně věku i okolnostem, a přitom koncepčně, kontinuálně, hravě a s propojením do reálného života, je potřeba důsledně pregraduální přípravy, osvěty a dalšího vzdělávání, stejně jako podpory našeho soukromého i profesního zázemí a propojení se s odborností. Pro začátek však postačí zamyslet se nad stavem věcí, co a jak zprostředkovávám, a čerpat náměty z osobní zkušenosti, svého okolí či spolupracovat s kolegy jiné vzdělávací oblasti. Jak ukazuje výše

zmíněné srovnání mentální mapy cesty do školy nakreslené dětmi před a po realizaci příslušné vzdělávací aktivity, zřetelné kvalitativní změny lze docílit již v relativně krátkém čase. Ze 101 dvojic mentálních map více než polovina (103) zaznamenala posun v zobrazení, ať již v rozdílech četnosti studovaných prvků, či v samotném znázornění prostorového schématu.

Přínosy výzkumu

(1) Přínosy architektům a odborníkům příbuzných profesí, kteří se tématem rozvíjení vztahu ke krajině aktivně nezabývají.

Realizovaný výzkum přispívá k interdisciplinárnímu obohacení, rozvíjení diskusní platformy, osvětě a šíření povědomí o tématu mezi odbornou a laickou veřejností. Výzkum představuje výzvu k rozvoji komunikačních a prezentačních schopností a dovedností odborníků směrem k veřejnosti a profesním partnerům a inspiraci pro participační projekty a ukázkové aktivity veřejnosti skrze vzdělávání dětí, v průběhu kterého již budou ovlivňovat svým poznáním blízké okolí a později je dále cíleně předávat jakožto jednu z kulturních hodnot, přispívá vyšší míře sociálního učení.

(2) Přínosy pro pedagogy

Zviditelnění významu tematiky oboru architektura a urbanismus v podpoře a rozvíjení vztahu ke krajině a jejího přínosu pro praxi i kvalitu života každého jedince a společnosti rozšiřuje pedagogický inspirační zdroj – z pohledu tématu a jeho šíře i možností začlenění a předání. Zdroj, který umožňuje pedagogům bez nároků na změnu vzdělávacího obsahu integraci do širokého spektra předmětů především skrze osobní zkušenost, mezioborové přesahy a podporu kompetencí morálního, sociálního i osobnostního rozvoje. I těm, kteří se tématem ve vzdělávání zabývají, může práce nabídnout jiný pohled a inspiraci nejen v ohledu na didaktické materiály, ale též na možnosti spolupráce s odborníky i kolegy, a způsoby, jak začlenit téma do výuky.

(3) Přínosy zainteresované odborné veřejnosti

Práce přinesla aktualizovaný souhrnný mezioborový náhled na situaci, nejen z pohledu oboru architektura a urbanismus, ale též z pohledu pedagogického a dalších odborníků věnujících se tématu. Je možné využít jej jako výchozí podklad pro budoucí diskusi, který zohledňuje doposud opomíjené stanovisko zprostředkovatele i příjemce tématu a jejich potřeb, tedy samotných řadových pedagogických pracovníků a žáků. Do výstupů výzkumu se navíc promítá více úrovní pohledu – od obecné, strategické, až po lokální, praktickou zkušenost –, které napomáhají komplexnějšímu vzhledu do situace, a tudíž i lepší identifikaci slabých stránek. Představuje též příspěvek k odborné podpoře ve vztahu k dokumentu Politika architektury a stavební kultury ČR a Strategickému plánu EVVO a EP, stejně jako při sestavování metodických a výukových materiálů, souboru příkladů dobré praxe pro rozvíjení vztahu ke krajině s využitím témat oboru architektura a urbanismus na základě aktivního zapojení dětí a pedagogů.

Výzvy pro další výzkum

Stěžejní výzvou výzkumné činnosti v českých podmínkách nadále zůstává nevyužitý prostor v rámci vzdělávání, osvěty a popularizace tematiky oboru architektura a urbanismus, i s ohledem na mezioborový výzkum postupné implementace a vyhodnocování její efektivity i celospolečenského přínosu. Disponujeme relativně omezenými praktickými zkušenostmi se vzděláváním v oboru architektura a urbanismus obecně na úrovni předškolní, základní a středoškolské. Teoretické uchopení na této úrovni vykazuje samo o sobě své nedostatky. Existuje pouze nepatrné množství české psané literatury, metodických a učebních materiálů určených tomuto zá- měru a přesahujících rámec historického vývoje či přehledu architektury.

Strukturovaný seznam publikací disertanta (v časové posloupnosti)

Články

STARÁ, Kristýna. *Landschaftspark Duisburg – Nord* [online]. 2012 [cit. 6.11.2012]. Dostupné z: <http://vcpd.cvut.cz/1-426-a-k-t-u-a-l-i-t-y-landschaftspark-duisburg-nord.aspx>

STARÁ, Kristýna, RICHTER, Jan. *Stadtpark Nordersteht, Hamburg* [online]. 2012 [cit. 24.11.2012]. Dostupné z: <http://vcpd.cvut.cz/1-428-a-k-t-u-a-l-i-t-y-stadtpark-nordersteht-hamburk.aspx>

STARÁ, Kristýna. *Escapismus berlínského industriálu* [online]. 2012 [cit. 02.12.2012]. Dostupné z: <http://vcpd.cvut.cz/1-429-a-k-t-u-a-l-i-t-y-escapismus-berlinskeho-industrialu.aspx>

STARÁ, Kristýna. *Workshop - konverze Winternitzových mlýnů v Pardubicích / historie* [online]. 2013 [cit. 02.01.2013]. Dostupné z: <http://vcpd.cvut.cz/1-432-a-k-t-u-a-l-i-t-y-workshop-konverze-winternitzovych-mlynu-v-pardubicich-historie.aspx>

STARÁ, Kristýna, RICHTER, Jan. Měsíční krajina: Landschaftspark Duisburg-Nord. *Vesmír*, 2013. **92**, 58-60. ISSN 1214-429.

STARÁ, Kristýna. Architekti ve škole. *Geografické rozhledy*, 2015. **25** (1), 14-14. ISSN 1210-3004.

STARÁ, Kristýna, PECHOVÁ, Zuzana. Architektura ve vzdělávání: podpora zapojování architektury a kultury prostředí do výukových systémů. *Výtvarná výchova*, 2015. **0** (3-4), 11-16. ISSN 1210-3691.

STARÁ, Kristýna. Rozvoj vztahu k prostředí. *Bulletin ČKA*, 2016. **23** (1), 61-62. ISSN 1804-2006.

14

STARÁ, Kristýna. Architekti ve škole. *Řízení školy*, 2017. **1** (0), 39-40. ISSN 1214-8679.

STARÁ, Kristýna, LEŠEK, Petr. Škola a její význam v rámci města. *Řízení školy*, 2017. **6** (0), 32-33. ISSN 1214-8679.

STARÁ, Kristýna, LEŠEK, Petr. Předprostor školy. *Řízení školy*, 2017. **6** (0), 54-55. ISSN 1214-8679.

STARÁ, Kristýna, PECHOVÁ, Zuzana. Architektura jako interdisciplinární platforma. *Výtvarná výchova*, 2017. **0** (3-4), 46-55. ISSN 1210-3691.

STARÁ, Kristýna, VESELÝ, Martin. *Jak mohou děti přispět k tvorbě příjemnějších a bezpečnějších měst?* [online]. 2018 [cit. 24.08.2018]. Dostupné z: <https://www.estav.cz/cz/6290.jak-mohou-deti-prispet-k-tvorbe-prijemnejsich-a-bezpecnejsich-mest>

Kapitoly v knize

STARÁ, Kristýna. Transformace krajiny.. hledání funkce. In: FRAGNER, Benjamin, KAŠÍKOVÁ, Anna, SKŘIVAN, Tomáš (eds.). *Mlýny bratří Winternitzů*. Praha: Fakulta architektury ČVUT, Výzkumné centrum průmyslového dědictví, 2013, s. 130-131. ISBN 978-80-01-05343-0.

SIGMUNDOVÁ, Anna, VORLÍK, Petr, SKŘIVAN, Tomáš, eds. *Konverze průmyslové architektury* [elektronická publikace na cd]. Praha: Fakulta architektury ČVUT, 2014, 488 s. ISBN 978-80-01-05561-8. /autoři Jakub Bacík, Lukáš Beran, Petra Boudová, Benjamin Fragner, Štefan Molnár, Jan Pustějovský, Jan Richtr, Anna Sigmundová, Tomáš Skřivan, Kristýna Stará, Daniela Šimková, Pavel Štorek, Vladislava Valchářová, Tereza Vokurková, Petr Vorlík, Jan Zikmund/

Sborník příspěvků (konference)

STARÁ, Kristýna. Vnímání krajiny. In: *Juniorstav 2013: sborník z 15. odborné konference doktorského studia*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta stavební, 2013. ISBN 978-80-214-4669-4.

STARÁ, Kristýna. Vnímání prostoru sdílené odpovědnosti. In: *Juniorstav 2014: sborník z 16. odborné konference doktorského studia*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta stavební, 2014. ISBN 978-80-214-4851-3.

STARÁ, Kristýna, ed. *Landscape Transformations of the Post-Communist Countries*. Praha: ČVUT, 2013. ISBN 978-80-01-05431-4.

STARÁ, Kristýna. Transformation and perception. In: *Landscape Transformations of the Post-Communist Countries: an international interdisciplinary student conference proceedings*. Praha: ČVUT, 2013, s. 70-77. ISBN 978-80-01-05431-4.

STARÁ, Kristýna, ed. *Landscape Transformations 2014: an international interdisciplinary student conference proceedings*. Praha: ČVUT, 2014. ISBN 978-80-01-05676-9.

STARÁ, Kristýna, SARVASOVÁ, Martina. Informed Society vs. Landscape Change. In: *Landscape Transformations 2014: an international interdisciplinary student conference proceedings*. Praha: ČVUT, 2014, s. 186-191. ISBN 978-80-01-05676-9.

15

Nepublikované příspěvky

STARÁ, Kristýna. Vnímání krajiny / Prostorové plánování a Evropská úmluva o krajině v podmínkách ČR. Antropologie města a krajiny [přednáškový cyklus]. Praha, Trmalova vila 19. 7. 2012.

STARÁ, Kristýna. Vnímání krajiny a prostorové plánování [online]. Týden vědy a výzkumu. Praha, FA ČVUT, 2012. Dostupné z: <http://kolokvium.fa.cvut.cz/2012/kristyna-stara-vnimani-krajiny-a-prostorove-planovani>

16

STARÁ, Kristýna, HAMHALTER, Aleš, TEPLÝ, Ondřej, ČEVORA, Josef. Veřejný prostor I. Kreativní demokratická škola: Pěstuj prostor [konference]. Plzeň, Dům Hudby 19. 3. 2013.

KAŠÍKOVÁ, Anna, STARÁ, Kristýna. Steel Landscapes – Solid Willingness to New Use. Rust, Regeneration and Romance: Iron and Steel Landscapes and Cultures [konference]. Coalbrookdale 10. - 14. 7. 2013.

STARÁ, Kristýna. Landscape perception: spatial planning and ELC in Czech Republic. ECLAS 2013 [konference]. Hambourg 22. – 25. 9. 2013.

STARÁ, Kristýna, TEPLÝ, Ondřej. Veřejný prostor II. Cyklus přednášek pro žáky vybraných základních a středních škol v Plzni v rámci 2. ročníku programu Kreativní demokratická škola: Pěstuj prostor. Plzeň listopad - prosinec 2013.

STARÁ, Kristýna. Vnímání prostoru sdílené odpovědnosti [online]. Týden vědy a výzkumu. Praha, FA ČVUT, 2014. Dostupné z: <http://kolokvium.fa.cvut.cz/2014-2/stara-kristyna-vnimani-prostoru-sdilene-odpovednosti>

STARÁ, Kristýna, HAMHALTER, Aleš. Architekti ve škole: Architektura ve vzdělávání. Veřejná diskuse EnviroCity v rámci Landscape festival Praha Galerie Jaroslava Fragnera. Praha, Nákladové nádraží Žižkov 19. 8. 2014.

STARÁ, Kristýna, TEPLÝ, Ondřej. Veřejný prostor III. Cyklus přednášek pro žáky vybraných základních a středních škol v Plzni v rámci 3. ročníku programu Kreativní demokratická škola: Pěstuj prostor. Plzeň listopad 2014.

STARÁ, Kristýna, TEPLÝ, Ondřej. Architekti ve škole. Celostátní setkání Asociace výtvarných pedagogů [konference]. Hradec Králové 30. 5. 2014.

STARÁ, Kristýna, PECHOVÁ, Zuzana. Jako projekt!. Celostátní setkání Asociace výtvarných pedagogů [konference]. Liberec 23. 5. 2015.

17

STARÁ, Kristýna, ŘÍHOVÁ, Jolana. Dva roky od podepsání Memoranda. OTTA - Vzdělávání dětí a mládeže v architektuře [konference]. Praha 24. 5. 2016.

Elektronické dokumenty

STARÁ, Kristýna, ŘÍHOVÁ, Jolana, KLÍMA, Petr, SIVÁK, Marek. *Memorandum Architektura ve vzdělávání* [online]. Plzeň, 2014 [cit. 18.04.2015]. Dostupné z: <http://www.architektiveskole.cz/architektura-ve-vzdelavani/>.

Metodické komentáře a tvorba ilustrativních úloh - Standardy Výtvarné výchovy 2015 (NÚV, 2014 – 2016)

Aktivity a přednášky

Architekt Domů Tatínek (2011, <http://www.architektiveskole.cz/architekt-domu-tatinek/>)

Mapa mého města (2013, <http://www.architektiveskole.cz/mapa-meho-mesta/>)

Ostrovky (2013 a 2014, <http://www.architektiveskole.cz/hra--ostrovky-ii/>)

Spolupráce na realizaci 2. a 3. ročníku projektu Kreativní demokratická škola: Pěstuj prostor (2013 a 2014, <http://www.architektiveskole.cz>)

Studentský workshop (2013), Konverze Winternitzových mlýnů v Pardubicích (vcpd.cvut.cz, mlynymestu.cz)

Příprava konference (2013), Landscape transformations of the post-communist countries: an international interdisciplinary student conference (<http://www.landscapearchitecture.cz/conference/transformations/>)

18

Příprava mezioborového diskusního setkání (2014), Otevřený think tank architektů (OTTA) na téma "Vzdělávání aneb Architektura součástí základního vzdělání (<http://www.architektiveskole.cz/architektura-ve-vzdelavani/>)

Příprava konference (2014), Landscape Transformations 2014 (<http://landscapetransformations.eu/>)

Studentský workshop (2014 – 2016), Architektura ve vzdělávání (www.architektiveskole.cz)

Student workshop (2014 – 2017), Architektura jako projekt!, FP TUL (www.architektiveskole.cz)

Spolupráce se spolkem Pěstuj prostor (od roku 2014)

Akreditovaný seminář pro učitele (2016 - 2018), Architektura ve vzdělávacích programech (www.nidv.cz, www.architektiveskole.cz)

Architekti ve škole (www.architektiveskole.cz) – nezisková činnost v rámci iniciativy

Člen pracovní skupiny - Státní program EVVO a EP (MŽP ČR, 2014 – 2015)

Metodické komentáře a tvorba ilustrativních úloh - Standardy Výtvarné výchovy 2015 (NÚV, 2014 – 2016)

Člen kontrolní skupiny - TAČR Výzkum vhodných nástrojů ke zvyšování stavební kultury, 2015-2016, TB030MMR003, MMR, BEZK

Granty

Dědictví průmyslové éry / Úskalí nového využití SGS12/202/OH-K1/3T/15 (01/2012 – 12/2013)

19

SVK 38/13/F5 (<http://www.landscapearchitecture.cz/conference>)

SGS12/204/OHK1/3T/15 Otevírání hranic a styčné plochy mezi regiony, třetí rok trvání grantu

Architekti ve škole, Ing. arch. Aleš Hamhalter, NČA 2013

Architekti ve škole: Ing. arch. Kristýna Stará, NČA 2015

Architekti ve škole: Ing. arch. Kristýna Stará, NČA 2017